

การทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

พระศรีพัชโรดม, ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

พระสุธีวีราภรณ์, ดร.

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์

บทนำ

สภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันที่ถูกสภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้วิถีชีวิตคนในสังคมไทยเปลี่ยนไปตามกระแสวิถีวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นจากความ เป็นสังคมปฐมนุฎมิกลายเป็นพหุสังคมและพหุวัฒนธรรมทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยหายไป ภาพวิถีชีวิตเก่า ๆ ของชีวิตในสังคมไทยได้เลือนจางหายไปจากความทรงจำของคนไทย พร้อม ๆ กับ นโยบายรัฐในการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสมัยใหม่การเกษตรแนวใหม่ และ สภาพการณ์ทางการเมืองอันเข้มข้นที่เป็นนโยบายการพัฒนาจากรัฐ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุ ที่ปล้ำล้างวิถีชุมชนดั้งเดิมทิ้งไปกับอดีต ซึ่งในสังคมไทยในอดีตนั้นตื่นเข้ามาสิ่งแรกที่เห็นเป็นภาพในความ ทรงจำคือเห็นพ่อแม่ได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์ทุกเช้าแต่ในปัจจุบันภาพเหล่านั้นได้หายไป จากผล การทำโพลล์ของศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพโพลล์) ที่ได้ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นเรื่อง “การทำบุญของคนไทยในสภาวะปัจจุบัน” สะท้อนให้เห็นว่า การทำบุญและการงดเว้นอบายมุขต่าง ๆ ในช่วงเข้าพรรษาเพื่อเป็นการสร้างบุญกุศลก่อให้เกิดความสุขความสงบในจิตใจนั้นลดลงเหตุเพราะ สถานการณ์บ้านเมืองและภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลทำให้การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในทาง พุทธศาสนาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นการสะท้อนถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นในสังคมไทยเกี่ยวกับการทำบุญ และผลการสำรวจยังพบว่าการทำบุญตักบาตรถือเป็นสิ่งที่ พึง ใจให้กับตนเองไม่ได้โดยให้เหตุผลว่าสถานการณ์บ้านเมืองและเศรษฐกิจส่งผลกระทบรุนแรงเกินไป แม้จะทำบุญตักบาตรแล้วก็ไม่ช่วยให้สบายใจขึ้น^๑

การบิณฑบาตมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเป็นพุทธวงศ์คือพระพุทธรูปเจ้าทุก ๆ พระองค์ในอดีต ได้ประพฤติกปฏิบัติเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมาคงจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จกลับ กรุงกบิลพัสดุ์ได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ จึงรีบเสด็จไปยืนเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเพราะเหตุไรพระองค์

^๑ ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ(กรุงเทพโพลล์), การทำบุญของคนไทยในสภาวะปัจจุบัน, (รายงานการทำ โพลล์ ๑๒-๑๔ กรกฎาคมพ.ศ. ๒๕๕๑).

จึงทำให้หม่อมฉันได้อายวงค์ของเราเป็นวงศ์ษัตริย์ไม่เคยมีกษัตริย์องค์ใดออกไปเที่ยวภิกขาจาร เช่นนี้”^๒ พระพุทธองค์ตรัสว่า“มหาบพิตรคำว่าวงศ์ษัตริย์นั้นเป็นวงศ์ของพระองค์ส่วนวงศ์ของอาตมา ภาพอันมีพระที่ปกรพระพุทเจ้าเป็นต้นนั้นชื่อว่าพุทธวงค์ซึ่งเสร็จการเลี้ยงชีพด้วยภิกขาจารเท่านั้น” แล้วตรัสพระคาถาว่า“บุคคลไม่ควรประมาทในบิณฑบาตที่ตนได้รับ”^๓

การทำบุญตักบาตรนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาลที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นการทำบุญที่เป็นนิยมและปฏิบัติมากกว่าการทำบุญประเภทอื่นๆและคำว่า“การตักบาตร”มาจากกิริยาอาการที่ใช้ทัพพีตักข้าวใส่บาตรพระซึ่งถือเป็นการถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณรรูปเดียวหรือหลายรูปและจะปฏิบัติเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวก็ได้นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าเป็นการแผ่ส่วนกุศลและอาหารที่ถวายไปให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วอีกด้วยสำหรับการสำบุญตักบาตรจะนิยมปฏิบัติทุกวันพระคือ ขึ้น ๘ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ หรือในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ หรือวันมงคลของแต่ละบุคคลเช่น วันเกิดวันครบรอบ หรือตักบาตรได้ทุกวันกับพระที่เดินบิณฑบาตรในช่วงเช้า ๆ เป็นต้นสำหรับการทำบุญตักบาตรมีองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ คือ

๑. ผู้รับ คือ พระสงฆ์หรือสามเณรที่เป็นผู้สำรวมซึ่งมีการปฏิบัติที่ดั่งตามพระธรรมวินัยจะออกบิณฑบาตทุกวันตั้งแต่ช่วงเช้ามีตจนถึงก่อน ๗ โมงเช้า
๒. วัตถุสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตโดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) การทำบุญตักบาตรด้วยอาหารสด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวสุก กับข้าว ขนมไทย ของหวาน และผลไม้ชนิดต่าง ๆ (๒) การทำบุญตักบาตรด้วยอาหารแห้ง เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้ผู้คนใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบมากขึ้น ผู้คนจึงนำข้าวสารหรือของอื่น ๆ ใส่ถุงหรือกล่อง เมื่อถึงเวลาตักบาตรจะได้สะดวกที่จะหยิบของใส่ได้ทันที
๓. ผู้ให้ คือ พุทธศาสนิกชนผู้ซึ่งมีเจตนาที่เป็นบุญกุศลในการทำเจตนาหรือจิตใจให้บริสุทธิ์ในขณะที่ทำบุญตักบาตร^๔

จากการนำเสนอสภาพปัญหาการทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบันทำให้เห็นว่าสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงวิถีของสังคมไทยปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่มีความผูกพันกับวัด

^๒ คณาจารย์เลี้ยงเซียง, **พุทธประวัติฉบับมาตรฐาน น.ธ.ตรี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง, ๒๕๔๗), หน้า ๙๒.

^๓ วิเชียร มีผลและกิจสุริย์มีผลกิจ,รวบรวมและเรียบเรียง, **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมฟอร์มจำกัด,๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^๔ เนตรชนก เจริญสุข,“การทำบุญตักบาตร”, **จุลสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์**, สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ฉบับที่ ๑ ปี ๒๕๕๗, (ธันวาคม ๒๕๕๗).

มีการทำบุญใส่บาตรถวายภัตตาหารในตอนเช้าของทุกวัน ในการกระทำเช่นนี้ทำให้เห็นถึงความเกื้อกูลกันของสังคมที่มีการแบ่งปัน และการได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการออกบิณฑบาตรเพื่อโปรดญาติโยมและญาติโยมได้ทำหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี แม้ว่าในปัจจุบันการทำบุญด้วยการใส่บาตรจะเป็นไปได้ยากขึ้นด้วยภารกิจและการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยก็ตาม แต่คนในสังคมไทยในปัจจุบันก็ปรับเปลี่ยนวิธีการทำบุญให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปนั้นด้วยการไปทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และตามโอกาสที่เหมาะสม บทความนี้มุ่งเพื่อการนำเสนอวิธีการทำบุญใส่บาตรเพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อการสังคมไทยในปัจจุบัน

ความสำคัญของการทำบุญใส่บาตร

การทำบุญตักบาตร คือประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมาแต่สมัยพุทธกาล พระภิกษุจะถือบาตรออกบิณฑบาตรเพื่อรับอาหารหรือทานอื่นๆ ตามหมู่บ้านในเวลาเช้า ผู้คนที่ออกมาตักบาตรจะนำของทำทานต่าง ๆ เช่น ข้าว อาหารแห้ง มาถวายพระประเพณีนี้ชาวพุทธถือกันว่าเป็นการสร้างกุศล และถือว่าเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย โดยเชื่อกันว่าอาหารที่ถวายไปนั้นจะส่งถึงญาติผู้ล่วงลับด้วยเช่นกันเมื่อเวลามีคนให้ทานพระภิกษุต้องรับทานที่คนให้ทั้งหมดไม่สามารถที่จะเลือกได้ว่าจะรับหรือไม่รับ หรือบอกกับผู้อื่นว่าตนต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่อย่างไรก็ดี มีทานบางชนิดที่พระภิกษุไม่สามารถรับได้ ประกอบด้วย

๑) ทานที่ได้มาโดยวิธีการทุจริตทานแก่ตน เช่น ได้มาจากการขโมย และพระภิกษุรู้ว่าบุคคลคนนั้นได้ขโมยของนั้นเพื่อที่จะให้

๒) เนื้อสัตว์ที่ต้องห้ามตามหลักศาสนาพุทธ เช่น เนื้อคน, เนื้อช้าง เป็นต้น

๓) เนื้อสัตว์ที่ได้มาจากการที่บุคคลคนนั้นตั้งใจที่จะฆ่าสัตว์โดยมีจุดประสงค์หลักคือเพื่อที่จะเอาเนื้อมาถวายพระภิกษุโดยเฉพาะ และพระภิกษุรู้ว่าเนื้อนั้นมาจากการฆ่าเพื่อที่จะนำมาถวายตนโดยเฉพาะ

๔) ผลไม้ที่มีเมล็ด บุคคลที่ตักบาตรไม่สามารถถวายผลไม้ที่มีเมล็ดได้ เพราะถือว่าเมล็ดนั้นยังสามารถที่จะให้กำเนิดชีวิตได้อยู่ ถ้าจะถวายต้องเอาเมล็ดออกก่อน

๕) วัตถุดิบในการทำอาหาร เช่น ข้าวสารแป้ง เพราะตามหลักของศาสนานั้นไม่อนุญาตที่จะให้พระภิกษุประกอบอาหารเอง^๕

^๕ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

เพราะฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า การทำบุญตักบาตรหรือเรียกอย่างเข้าใจง่าย ๆ ว่า การใส่บาตร มีมาแต่ครั้งพุทธกาลและมีการประพฤติปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานแล้ว ซึ่งเป็นการทำบุญที่เป็นที่นิยมและปฏิบัติมากกว่าการทำบุญประเภทอื่นๆ และการใส่บาตรนี้ถือเป็นกิจกรรมเชิงพุทธหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะถือว่าเป็นพุทธประเพณีของชาวพุทธที่เชื่อว่าเป็นการสร้างบุญกุศลที่ง่ายกว่าการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ความหมายและค่านิยมในการทำบุญใส่บาตร

คำว่าตักบาตรนั้น สามารถที่จะเรียกว่าใส่บาตรก็ได้ ในบางที่มีคนสงฆ์ว่าตกลงแล้วเรียกว่าตักบาตรหรือใส่บาตรคำว่าตักบาตร มาจากกิริยาอาการที่ใช้ทัพพีตักข้าวใส่บาตรพระ แต่ในปัจจุบันนี้สภาพสังคมเปลี่ยนไป ผู้คนใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบมากขึ้น ผู้คนจึงนำข้าวสารหรือของอื่น ๆ ใส่ถุงหรือกล่อง เมื่อถึงเวลาตักบาตรจะได้สะดวกที่จะหยิบของใส่ได้ทันที คำว่าใส่บาตรจึงถือว่าเป็นวิวัฒนาการทางภาษาเพื่อสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน และสิ่งของที่นิยมใส่บาตรจะต้องเป็นของที่ดีที่สุด เช่น อาหารที่ปรุงสุกใหม่ และสิ่งจำเป็นและเหมาะสมแก่การดำรงชีพของพระสงฆ์เช่น ยารักษาโรค, สบู่, ยาสีฟัน, แปรงสีฟัน เป็นต้นโดยปกติแล้วสิ่งของที่ให้เป็นที่ทานมักจะเป็นอาหาร แต่ในบางท้องที่รูปแบบการให้ทานอาจเป็นสิ่งของในลักษณะอื่นขึ้นอยู่กับประเพณีและเทศกาลสำคัญของท้องถิ่นนั้นด้วย^๖

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือคำสอนสำหรับผู้บวชใหม่สรุปได้ว่า พระภิกษุจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยการพิจารณา คือ ปัจจเวกขณัม บรรพชานี้อาศัยการบิณฑบาต พุทธถึงกิจวัตร ๑๐ ประการ อันมีบิณฑบาตเป็นข้อแรก ว่ามีความมุ่งหมายอย่างไร มีเจตนาธรรมถึงการไม่หุงข้าวกิน แม้แต่การสะสมอาหารไว้ก็ไม่ได้ เป็นต้น^๗

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ สอนนาค-สอนชิต ชีวิตพระ-ชีวิตพุทธ สรุปได้ว่า วิธีการรักษาพระพุทธศาสนาที่ดีที่สุดก็คือ การบวชเข้ามาประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม คำสั่งสอนให้พระธรรมและพระวินัยเข้ามาอยู่ในชีวิตจิตใจของตนพระอุปัชฌาย์ก็จะบอกบริวารที่จำเป็นสำหรับเลี้ยงชีพว่า การบรรพชาต้องอาศัยอาหารจากชาวบ้านโดยการบิณฑบาตและยังเป็นการตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ด้วยโดยตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้ดีที่สุด พ่อแม่เห็นลูกขายนุ่งห่มผ้าเหลืองสำราญระวังเรียบริย่อยมาบิณฑบาตก็มีความปีติอิ่มใจ^๘

^๖ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัต**, (กรุงเทพมหานคร : วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘).

^๗ พุทธทาสภิกขุ, **คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒-๕๖.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **สอนนาค-สอนชิต ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมืองสรุปได้ว่า อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างที่สุดของชีวิตถ้าหากไม่มีอาหารก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เรื่องอาหารมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความสุขหรือศีลธรรมในสังคมตราบใดที่ท้องของประชาชนยังว่างอยู่ยังมีความหิวโหยอยู่จะทำให้คนมีศีลธรรมเป็นไปได้พระพุทธรเจ้าไม่ให้เทศนาสอนแก่คนที่กำลังหิวเพราะคนที่กำลังหิวนั้นสมาธิไม่มีแต่ก็ไม่ได้ให้กินอาหารอย่างฟุ่มเฟือยทรงสอนให้พิจารณาถาก่อนฉันว่าที่ฉันไปนั้นไม่ใช่เพื่อมาเมาไม่ใช่เพื่อเล่นแต่ว่าเพื่อยังชีวิตให้เป็นที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไปเท่านั้น^๙

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือพุทธศาสนาทรรศนะและวิจารณ์สรุปได้ว่า ชาวพุทธมีความเชื่ออยู่ว่าพระพุทธรเจ้าท่านไม่ได้มีพระองค์เดียวแต่มีหลายพระองค์ซึ่งจะอุปติมาโปรดชาวโลกเป็นยุคสมัยยุคหนึ่งจะมีองค์หนึ่งเรียกว่าพุทธกาล สิ้นยุคพระพุทธรเจ้าองค์หนึ่งแล้ว จะมีช่วงว่างระยะเวลาหนึ่งก่อนองค์ใหม่จะมาเรียกว่า พุทธันดร และผู้ที่มาบวชในบวรพุทธศาสนาจะต้องถือนิสัยอย่างเคร่งครัด ได้แก่บิณฑยาโลโภชนะ บิณฑบาตเลี้ยงชีพ ให้พิจารณาคุณค่าแท้ของอาหารคือเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายคุณค่าเทียม คือความอร่อยความหรูหราฟุ่มเฟือยความมันความสนุกสนาน^{๑๐}

สุรีย์ มีผลกิจ และ วิเชียร มีผลกิจ กล่าวไว้ในหนังสือพุทธกิจ ๔๕ พรรษา กล่าวถึง พุทธกิจที่พระพุทธรเจ้าทรงบำเพ็ญตลอดระยะเวลา ๔๕ ปีนั้น ในแต่ละพรรษาประทับอยู่ ณ ที่ใด ทรงแสดงธรรมโปรดบุคคลใด ทรงบัญญัติสิกขาบทเรื่องใดทรงปฏิบัติตนอย่างไรทรงเสด็จไปยังหมู่บ้านคาม นิคม น้อยใหญ่เพื่อโปรดสรรพสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์แม้พระพุทธรเจ้าจะเป็นศาสดาเอกของโลกก็ตาม แต่ที่ทรงปฏิบัติเยี่ยงภิกษุโดยทั่วไป คือในเวลาเช้าก็เสด็จออกบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวันเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลาย^{๑๑}

สังคมไทยในยุคปัจจุบันมีค่านิยมในการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและเทศกาลประเพณีขึ้นปีใหม่ในวันที่ ๑ มกราคมของทุกๆปี ตามแบบสากลทั่วไป วันขึ้นปีใหม่จึงเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของไทยเป็นวันที่คนไทยถือว่าเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของปีต่อไปอีก และในเวลาเดียวกันทำให้ได้สำรวจตัวเองย้อนหลังไป ๑ ปีว่า ตลอดระยะเวลาที่ล่วงมาแล้วนั้น เราได้ประกอบกรรมดีกรรมชั่วไว้

^๙ จ่านงค์ ทองประเสริฐ, พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ้อแกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๓.

^{๑๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธศาสนาทรรศนะและวิจารณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๖๘.

^{๑๑} วิเชียร มีผลกิจ และสุรีย์ มีผลกิจ, รวบรวมและเรียบเรียง, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

อย่างไรบ้าง และในปีใหม่ที่จะถึงนี้เราจะคิดแก้ไข หรือประกอบการงานอย่างใดต่อไปอีก การปฏิบัติตนในวันปีใหม่มีการทำบุญตักบาตรแต่ภิกษุสงฆ์ แล้วไปฟังธรรมที่วัด ในการได้ทำบุญตักบาตรและถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณรที่ถือปฏิบัติเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวนี้นอกจากมีวัตถุประสงค์ของการให้ทานเพื่ออุทิศคุณแล้วยังมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

- ๑) ถวายส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา
- ๒) ส่งเสริมและบำรุงพระภิกษุสามเณร ผู้ทรงศีล ทรงธรรม
- ๓) ส่งเสริมคุณความดีของผู้ปฏิบัติ ทั้งผู้ตักบาตรและพระภิกษุสามเณรผู้รับบิณฑบาตร

การตักบาตรจึงเป็นประเพณีไทยที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติ เพราะเป็นการให้กำลังแก่พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติธรรมตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชนเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วยเพราะทำให้เป็นผู้มีใจบุญกุศลและเป็นการส่งเสริมผู้ทรงคุณธรรม^{๑๒}

รายละเอียดที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การตักบาตรเป็นการแสดงออกทางกายด้วยการตักข้าวใส่ลงในบาตรที่พระสงฆ์ถือหรืออุ้มอยู่ในอาการสงบ เพราะอาหารที่ญาติโยมนำมาใส่บาตรถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของภิกษุในพระพุทธศาสนา หากไม่มีอาหารก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

อานิสงส์ของการทำบุญใส่บาตร

ในอริยสุตตรพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๔ อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกกนิบาตได้พรรณนาถึงอานิสงส์ของการใส่บาตรสรุปได้ว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๕ ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก ๕ ประการเป็นไฉน คือ อายุ ๑ วรรณะ ๑ สุขะ ๑ ยศ ๑ สวรรค์ ๑ ดูกรคฤหบดี ธรรม ๕ ประการนี้แล นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลกฯ ธรรม ๕ ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก เรามีได้กล่าวว่าจะพึงได้เพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาถ้าธรรม ๕ ประการนี้ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้โดยยากในโลก จักได้เพราะเหตุแห่งความอ่อนน้อม หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาแล้วไซ้ ในโลกนี้ ใครจะพึงเสื่อมจากอะไร

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ต้องการอายุ ไม่ควรอ่อนน้อมหรือเพลิตเพลินอายุ หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุ อริยสาวกผู้ต้องการอายุ พึงปฏิบัติปฏิบัติทำอันเป็นไปเพื่ออายุ เพราะปฏิบัติทำอันเป็นไปเพื่ออายุที่พระอริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้อายุ อริยสาวกผู้นั้นย่อมได้อายุที่เป็นของทิพย์

^{๑๒} วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา, การทำบุญตักบาตร, แหล่งบริการวิชาการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วสส.ยะลา, ๒๕๕๖, หน้า ๓๒.

หรือเป็นของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ ไม่ควรอ่อนวอนหรือเพลิดเพลินวรรณะ หรือแม้เพราะเหตุแห่งวรรณะ อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อวรรณะ เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อวรรณะ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้วรรณะ อริยสาวกนั้นย่อมได้วรรณะที่เป็นของทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการสุข ไม่อ่อนวอนหรือเพลิดเพลินสุข หรือแม้เพราะเหตุแห่งสุข อริยสาวกผู้ต้องการสุขพึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสุข เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสุข ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้วย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สุข อริยสาวกนั้นย่อมได้สุขที่เป็นของทิพย์หรือของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการยศ ไม่ควรอ่อนวอนหรือเพลิดเพลินยศ หรือแม้เพราะเหตุแห่งยศ อริยสาวกผู้ต้องการยศ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อยศเพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อยศที่อริยสาวกนั้น ปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ยศอริยสาวกนั้น ย่อมได้ยศที่เป็นของทิพย์ หรือของมนุษย์อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ ไม่ควรอ่อนวอนหรือเพลิดเพลินสวรรค์ หรือแม้เพราะเหตุแห่งสวรรค์อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ พึงปฏิบัติปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ เพราะปฏิบัติทาอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สวรรค์ อริยสาวกนั้นย่อมได้สวรรค์ฯชนผู้ปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูงและความเพลินใจ พึงทำความไม่ประมาทให้มากยิ่งขึ้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในการทำบุญ บัณฑิตผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมยึดถือประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ ผู้มีปัญญาท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะบรรลุถึงประโยชน์ทั้งสองนั้น^{๑๓}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้สรุปอานิสงส์ของการใส่บาตรไว้ ดังนี้

๑) การใส่บาตรทุกวัน ย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ ที่ตามพุทธเจ้าตรัสไว้ คือ (๑) เป็นที่รักของผู้คนทั้งหลาย (๒) คนดีมีปัญญา ย่อมชอบคบค้าสมาคมด้วย (๓) มีชื่อเสียงที่ดังกาม (๔) เป็นผู้ไม่ห่างไกลธรรม และ (๕) เมื่อตายแล้วย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์

๒) การใส่บาตรทุกวัน ทำให้จิตใจเกาะอยู่กับความดี เป็นการฝึกจิตให้คลุกเคล้าอยู่กับกุศล ซึ่งเป็นทางแห่งความเจริญ ที่พระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า “ผู้ฝึกจิตดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้” เพราะเมื่อตื่นขึ้นมา สิ่งแรกที่จะนึกถึงคือจะหาอะไรใส่บาตรดี ซึ่งจุดนี้ก็เรียกว่าเป็นสังฆานุสติ เพราะนึกถึงพระสงฆ์ และจาคานุสติ เพราะนึกถึงสิ่งที่จะนำไปใส่บาตรพระ ถือเป็นบุญการเจริญพระกรรมฐานถึง ๒ กองด้วยกัน

๓) เป็นการลดความตระหนี่ บรรเทาความเห็นแก่ตัว สร้างใจให้เป็นสุขและ สร้างสังคมให้ร่มเย็น เพราะเป้าหมายหลัก ของการให้ทานที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ คือ เพื่อกำจัดความตระหนี่ มุ่งสู่ความดีและความเสียสละ

^{๑๓} อภ.ปญจก.(ไทย) ๑๔/๔๓/๔๗-๔๘.

๔) เป็นการต่อบุญต่อโลกให้แก่ตนเอง เพราะการใส่บาตรเป็นการเสริมทานบารมีโดยตรง เป็นการสร้างทางแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยและความคล่องตัวในโลก ยิ่งทำทุกวัน กุศลก็ยิ่งส่งผลอย่างต่อเนื่อง จนสามารถพลิกฟื้นความยากจนได้อย่างถาวร

๕) เพื่อการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุคคลอันเป็นที่รักที่ล่วงลับไปแล้ว อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีคุณ

๖) เป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของเราเอาไว้ เพื่อความงดงามและมีเสน่ห์อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

๗) เป็นแบบอย่างการส่งต่อความดีจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ลูกหลานมีแบบอย่างในการทำความดีสืบต่อไป เพราะถ้าคนเป็นพ่อแม่ไม่ทำตัวอย่างไว้ ลูกหลานก็ไม่มีตัวอย่างดู ต่อไปคนรุ่นใหม่ก็จะไม่กล้าทำ แล้ววัฒนธรรม ที่ดีงามของเราก็จะสูญสลายไปในที่สุด

๘) เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์สามเณรต้องอยู่ด้วยการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ ถ้าไม่มีใครใส่บาตร ก็ไม่มีอาหาร เมื่อไม่มีอาหารย่อมไม่อาจดำรงชีพอยู่ได้ แล้วพุทธศาสนาก็อาจจะสิ้นสุดลงในยุคปัจจุบัน

๙) การใส่บาตรเป็นการสร้างความปรองดองให้กับชาวพุทธ เป็นการหยุดวิกฤตความศรัทธา เพราะถ้าชาวพุทธทุกบ้านพร้อมเพรียงกันใส่บาตร จะเกิดเป็นพลังแห่งความสามัคคีขึ้น ซึ่งพลังนี้จะช่วยสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความสามัคคีของหมู่คณะ ย่อมทำให้เกิดสุข” ทำให้ชาวพุทธมีความเข้มแข็ง และสามารถจะสร้างกรอบอันดีงามให้แก่ภิกษุสามเณรทั้งหลายไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกรทางได้^{๑๔}

การทำบุญใส่บาตรจะมีอานิสงส์มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ที่ให้ จะต้องให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งให้เกิดความดีงาม ไม่ได้ให้เพื่ออวดมั่งมี อวดรวย อวดดี หรืออ้ออวดอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นต้น เพราะการให้เช่นนั้น จะเป็นการให้ที่มีเจตนาเห็นแก่ตัว ทำไปแล้วจิตใจไม่บริสุทธิ์ เจตนาจะบริสุทธิ์เต็มที่ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธิ์ให้ได้ทั้ง ๓ กาล ดังนี้

๑) ปุพพเจตนา หมายถึง เจตนาก่อนที่จะทำทาน เช่น ตั้งใจว่าพรุ่งนี้เช้าจะตักบาตร ก็มีความดีใจ ปลื้มใจ ปีติใจว่าเราจะได้ทำบุญด้วยการให้ทาน หรือนึกถึงความโชคดีของเรามีโอกาสได้ให้ทานในคราวนี้ เพราะในบางทีที่เราไม่มีไทยธรรม ก็ให้ทานไม่ได้ บางทีมีไทยธรรม แต่กลับไม่มีศรัทธา ก็ให้ทานไม่ได้ หรือบางทีมีทั้งไทยธรรม มีทั้งศรัทธา แต่กลับไม่มีปัญญา (ผู้รับทาน) ก็ให้ทานไม่ได้ แต่ในคราวนี้ เรามีความพร้อมทั้งไทยธรรม ทั้งศรัทธา และมีปัญญาหามารับทานของเรา คิดดังนี้ ใจก็มีความชุ่มชื่นยินดีที่จะได้ให้ทานนั้น

^{๑๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, อานิสงส์ของการใส่บาตร, เอกสารออนไลน์เข้าถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๒) มุญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้ เช่น ในเวลาตักบาตร ก็มีใจเลื่อมใส คือ เลื่อมใส ทั้งในคุณธรรมความดีงามของพระภิกษุผู้มารับทานของเรา และเลื่อมใสเพราะเคารพในทานที่เราให้ด้วย อาการนอบน้อม ยินดีที่ได้ทำ เต็มอกเต็มใจถวายทานนั้น ทั้งไม่ยอมให้อารมณ์ขุ่นมัวเกิดขึ้นในขณะที่ทำเลย

๓) อปราปรเจตนา หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว เช่น หลังจากตักบาตรเรียบร้อยแล้ว ก็มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบานใจ ครั้นตามระลึกนึกถึงการให้ทานเมื่อไร ก็ปลาบปลื้มยินดี มีแต่ความสุขใจว่าเราได้ทำทานกุศลที่ยิ่งใหญ่ โดยไม่มีความร้อนใจ หรือนึกเสียดายสิ่งที่ให้ไปแล้วเลย

การรักษาเจตนาให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้ง ๓ กาลนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะในความเป็นจริงแล้ว ผู้ให้ที่ยังตัดความตระหนี่ออกจากใจไม่ได้เด็ดขาด หรือคาดหวังบางสิ่งบางอย่างจากการให้ทานมากเกินไป ย่อมมีโอกาสที่จะจะหวั่นไหว จนทำให้บุญที่ควรจะได้ตกหล่นไปอย่างน่าเสียดายเหมือนกัน เช่นในบางครั้งได้ผู้ รับทานที่ไม่มีศีล หรือมีกิริยาอาการไม่น่าเลื่อมใส ผู้ให้อาจเกิดความเศร้าเสียใจ นึกเสียดายของที่จะให้ไป หรือไม่พอใจที่ต้องให้กับคนเหล่านั้น เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องระวังรักษาจิตเจตนานี้ให้บริสุทธิ์มั่นคงทั้ง ๓ กาล เพื่อให้เป็นทานที่บริบูรณ์ และ เกิดบุญอย่างเต็มที่^{๑๕}

ฉะนั้น จึงกล่าวสรุปเกี่ยวกับอานิสงส์ในการใส่บาตรได้ ๕ ประการ คือ เป็นที่รักใคร่ชอบใจของคนทั้งหลาย เป็นคนดีมีสติปัญญา คนทั้งหลายมักคบหาสมาคมด้วย เป็นคนมีชื่อเสียงกระฉ่อนกระเจวยไปทั่ว เป็นคนไม่ห่างไกลธรรม และประการสุดท้ายคือเมื่อตายแล้วย่อมเข้าไปเกิดในแดนที่มีแต่ความสุข ความเจริญและความร่มเย็น หรือที่เรียกกันอย่างเข้าใจง่ายๆว่า สวรรค์

การทำบุญใส่บาตรตามพุทธประเพณี

การทำบุญใส่บาตรตามเป็นประเพณีนิยมที่สืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาลที่พุทธบริษัท ๔ ยึดถือเป็นข้อวัตรปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่ม ๑ ภาค ๑ ได้กล่าวถึงพุทธกิจประจำวัน ๕ พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวัน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการออบิณฑบาตรเพื่อโปรดเวไนยสัตว์ถือเป็นพุทธประเพณีที่ดั่งตามข้อความที่ว่าดังนี้

๑. ปุพฺพฃนฺเต ปิณฺฑปาตณฺจ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต
๒. สายณฺเต ฌมฺมทสนฺนิ เวลาเย็นทรงแสดงธรรม
๓. ปิโทเส ภิกฺขุโรวาทิ เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ
๔. อทฺถมรุตเต เทวปณฺหนิ เทียงคินฺทรวงตบปัญหาเทวดา

^{๑๕} ขุ.เปต.อ.(ไทย)๔๙/๒๘๐.

๕. ปัจจุบันเสว คเต กาเล ภพพาทเพ วิโลกนิจวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่

พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติตามพุทธกิจนี้อย่างสม่ำเสมอตั้งพุทธพจน์ที่ว่า เอเต ปญจวิธ กิจเจ วิโสธติ มุนิปุณฺคโว พระพุทธเจ้าองค์พระมุนีผู้ประเสริฐทรงยังกิจ ๕ ประการนี้ให้หมดจด^{๑๖}

พุทธประเพณีนิยมอีกหนึ่งพิธีคือพิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ ถือว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก หลังจากที่เสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในพรรษาที่ ๗ แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจ เพื่อตรัสพระอภิธรรมเทศนาโปรดพระพุทธมารดาจนครบ ๓ เดือน พอออกพรรษาแล้วก็เสด็จกลับมามนุษยโลกโดยเสด็จลงมาทางบันไดแก้วที่ประตูเมืองสังกัสสนคร วันเสด็จลงจากเทวโลกนั้นตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ (วันมหาปวารณา) ถือเป็นวันบุญวันกุศลของพุทธบริษัท วันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก เช้าวันรุ่งขึ้นตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ พุทธบริษัทจำนวนมากจึงพร้อมใจกันตักบาตรแต่พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ด้วยภัตตาหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสปียงกรัง (อาหารแห้ง) ของตน ๆ ผู้ที่เข้าไม่ถึงจึงเอาข้าวสาเลีห่อเป็นมัด ๆ บ้าง ทำเป็นปั้น ๆ บ้าง แล้วโยนลงในบาตร จุดนี้เองจึงเป็นเหตุนิยมทำข้าวต้มลูกโยนในการตักบาตรเทโวโรหณะในภายหลัง จนกลายเป็นประเพณีสืบเนื่องมาจนถึงบัดนี้^{๑๗}

พุทธทาสภิกขุ ได้ปรารภถึงการตักบาตรสาธิตตามแบบครั้งพุทธกาลไว้ในหนังสือ อสตีสังวัจนรายุศมานุสรณ์ : ฟาสางทางมรดกที่ขอฝากไว้ (มรดกที่ ๒๑) สรุปได้ว่า การทำบุญตักบาตรแบบที่ทำกันอยู่ในสวนโมกข์เป็นการศึกษาอยู่ในตัวว่าจะสามารถเลี้ยงพระจำนวนร้อยได้อย่างไร, สะดวกเท่าไร, ควบคุมกิเลสได้โดยวิธีไหน เป็นการช่วยกันรักษาพิธีกรรมแบบนี้ไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ เกื้อกูลแก่การพิทักษ์รักษาพุทธศาสนาไว้ โดยวิธีประหยัด ไม่ยุ่งยากลำบาก และรักษาแบบฉบับโบราณ นับแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมาและยังเป็นไปเพื่อความสะดวกเป็นระเบียบเรียบร้อย เรียบง่าย และเกิดประโยชน์สูงสุดแห่งการบิณฑบาต ทั้งต่อพระศาสนา พระภิกษุสงฆ์สามเณร ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหมด กล่าวคือ พระภิกษุ สามเณร คงดำรงสมณศีลสมบูรณ์ด้วยการรับและฉันภัตตาหารในบาตรตามที่มีการจัดและถวายเป็นสิ่งขทาน พร้อมกับการสวดชัยมงคล พิจารณาปัจจุเวกชน อนุโมทนาขอบคุณญาติโยม และให้พรอุบาสกอุบาสิกา ได้บำเพ็ญทานอย่างสูงสุด คือสิ่งขทานแก่สังฆะโดยมิได้ระบุงบุคคลด้วยการตักข้าวสุกใส่บาตร ส่วนอาหาร น้ำ และจตุปัจจัยไทยทานทั้งหลาย วางถวายเป็นสิ่งขทานเพื่อการแจกจ่ายโดยสังฆะสำหรับพิธีทำบุญตักบาตรสาธิตอย่างครั้งพุทธกาล จะกระทำโดยให้พระนั่งเป็น

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๖).

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๘.

ระเบียบแล้วมอบบาตรให้เจ้าภาพตัก จัดอาหารใส่ แล้วจึงเอามาถวายพระที่นั่งอยู่ เมื่อฉันเสร็จ จึงอนุโมทนา แต่เมื่อการจัดอาหารใส่บาตรเสร็จแล้วค่อยนำมาถวายพระ ต้องใช้คนขนของจำนวนมาก จึงได้เปลี่ยนมาเป็นให้วางบาตรหน้าพระแต่ละรูป โดยพระทุกรูปจะฉันด้วยมือเพื่อเป็นการบูชา พระพุทธเจ้า ซึ่งพิธีนี้เป็นการสาธิตให้เห็นว่าในสมัยพุทธกาลนั้นการเลี้ยงพระจำนวนมากสามารถทำได้ อย่างไร^{๑๘}

ข้อความที่กล่าวมาสรุปความได้ว่า พุทธประเพณีการใส่บาตรมีปรากฏในเรื่องพุทธกิจที่กล่าวมา เวลาเช้าเสด็จจับดินชบาต และอีกเรื่องหนึ่งคือพิธีการตักบาตรเทโวโรหณะ ซึ่งถือว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้า เสด็จลงจากเทวโลก เป็นวันเสด็จลงจากเทวโลกนั้นตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ (วันมหาปวารณา) ถือเป็นวันบุญวันกุศลของพุทธบริษัท วันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก เข้าวันรุ่งขึ้นตรงกับ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ พุทธบริษัทจำนวนมากจึงพร้อมใจกันตักบาตรแต่พระพุทธรองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ ด้วยภัตตาหารมาจนทุกวันนี้

การใส่บาตรของชาวพุทธไทยในอดีต

สังคมไทย (Thai Society) จัดเป็นรูปแบบสังคมเกษตรกรรม (Agrarian Society) ประมาณ ร้อยละ ๘๐ ของประชากรทั่วประเทศทำการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ระบบสังคมไทย (Society system) อาจแบ่งเป็น ๒ ระบบคือ สังคมชนบท (Rural Society) สังคมเมือง (Urban Society) ทั้งสองระบบนี้เป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ และวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงน้อย จะเปลี่ยนแปลงน้อยจะเปลี่ยนแปลงเฉพาะผู้อยู่ในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นเพียงคนกลุ่มน้อย ของสังคมไทย เพราะประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในชนบททำการเกษตร นับถือพุทธศาสนายึดมั่นใน ขนบธรรมเนียมประเพณีมีการศึกษาน้อยฐานะยากจน ไม่ค่อยยอมรับความคิดเห็นใหม่ ๆ ยึดถือเงินตรา เกียรติ อำนาจ มีโครงสร้างของชนชั้นยกย่องความเป็นเจ้าคนนายคน ยึดบุคคลเป็นหลัก ยกย่องผู้อาวุโส สังคมไทยมีความผูกพันกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง จนไม่สามารถแยกออกจากวิถีชีวิตประจำวันได้มี อิทธิพลต่อบุคคล สังคมและวัฒนธรรมของไทยเป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลัก ใน ๓ สถาบันของชาติ ควบคู่กับสถาบันชาติ และพระมหากษัตริย์ เป็นศาสนาประจำชาติ เป็นรากฐาน ของวัฒนธรรมไทย และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๑๙}

^{๑๘} พุทธศาสนิกฯ, อสติสังวัจจณรายุคสมาณูสรณ : ฟ้าสาางทางมรดกที่ขอฝากไว้, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ และ สนพ. สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗.

^{๑๙} ดิน ปรัชญาพุทธ, การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา, หน้า ๓๑๖.

ตามคติความเชื่อของคนไทยในอดีตจะถือว่าของที่นำมาถวายพระจะต้องเป็นของที่ดีที่สุดเสมอ ดังนั้น ผู้คนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ที่ดีที่สุดตามกำลังที่ทำได้ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของที่ถวายพระว่า ข้าวที่ถวายพระนั้นควรจะเป็นข้าวที่หุงสุกใหม่ ๆ ร้อน ๆ ยิ่งข้าวร้อนมากเท่าไรบุญกุศลจะยิ่งแรงมากขึ้นเท่านั้นและคตินิยมของคนไทยในอดีตอีกอย่างหนึ่งก็คือปฏิบัติมาคือเมื่อเก็บเกี่ยวพืชัญญาหารเสร็จจะนำสิ่งเหล่านั้นไปถวายพระสงฆ์ก่อน เช่น ข้าวใหม่ ผลไม้ เป็นต้น ด้วยการคัดเลือกอย่างประณีต ข้อนี้ก็จะเห็นเป็นเรื่องปกติของวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต เชื่อว่าคงได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงอานิสงส์ถวายข้าวใหม่ซึ่งกล่าวไว้ว่า ในสมัยพระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า มีชวานาผู้ใจบุญท่านหนึ่ง ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดาแล้ว ก็อยากถวายข้าวสารใหม่ที่ตัวเองลงมือเก็บเกี่ยวกับมือแด่พระพุทธรองค์ พระองค์ทรงทราบความตั้งใจดีของชวานาแล้วจึงตรัสสัมโมทนียกถาเพื่อเพิ่มพูนศรัทธาว่า “ชื่อว่าสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตรง มีปัญญาและศีลมีจิตมั่นคง ท่านที่ถวายในสงฆ์ย่อมมีผลมาก ดังนั้น บุคคลควรจะถวายทานแด่สงฆ์ ข้าวกล้าออกรวงใหม่ของท่านก็เช่นเดียวกัน ควรจะถวายแด่สงฆ์ด้วย ขอให้ท่านจงตั้งใจทำบุญเป็นสังฆทานมุ่งไปในหมู่สงฆ์ แล้วนิมนต์พระภิกษุทั้งหลายไปสู่เรือนของท่าน เพื่อถวายไทยธรรมที่จัดตกแต่งดีแล้วแต่เนิ่นนาบุญเหล่านั้นเถิด” จากนั้นชวานาก็นิมนต์ภิกษุสงฆ์ไปที่บ้าน ตั้งใจถวายทานแด่หมู่ภิกษุสงฆ์นั้น เมื่อละโลกแล้ว ด้วยผลบุญนี้ ทำให้ชวานาได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสวยงามผุดผ่อง สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ เทพบุตรนั้นได้เสวยทิพยสมบัติ ทั้งได้ครองราชย์สมบัติในเทวโลก ๓,๕๐๐ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และเป็นพระราชานในเมืองมนุษย์อีกนับไม่ถ้วนครั้ง ทั้งนี้ด้วยผลบุญที่จัดสรรข้าวออกรวงใหม่ถวายแด่สงฆ์นั่นเอง ในระหว่างการเวียนวายุตายเกิดท่องเที่ยวไปในวิภูลสงสาร ท่านได้รับอานิสงส์อีกมากมายที่เกิดจากการถวายข้าวใหม่ด้วยจิตเลื่อมใส คือ ได้ทรัพย์มากมายจนนับไม่ได้มียานพาหนะใช้สอยมากมาย เช่น ช้าง ม้า วอ คานหาม ได้สิ่งของใหม่ ๆ เช่น ข้าวใหม่ ผ้าใหม่ ผลไม้ใหม่ อาหารใหม่ ๆ ที่มีรสเลิศ ได้ผ้าต่าง ๆ มากมาย เช่น ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าฝ้าย มีบริวารรับใช้ทั้งชายหญิง ไม่มีโรคเพราะความหนาวหรือร้อนมาเบียดเบียน ไม่มีความทุกข์ใจเลย มีแต่คนเตรียมความสุขสบายไว้รอพร้อมสรรพ และมักจะได้ยินแต่คำว่าขอเชิญบริโภคสิ่งนี้ หรือขอเชิญนอนให้สบายบนที่นอนอันหนานุ่มนี้เถิด เป็นต้น^{๒๐}

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า ตามคติความเชื่อของคนไทยในอดีตจะถือว่าของที่นำมาถวายพระจะต้องเป็นของที่ดีที่สุดเสมอ ดังนั้นผู้คนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ที่ดีที่สุดตามกำลังที่ทำได้ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของที่ถวายพระว่าข้าวที่ถวายพระนั้นควรจะเป็นข้าวที่หุงสุกใหม่ ๆ ร้อน ๆ ยิ่งข้าวร้อนมากเท่าไรบุญกุศลจะยิ่งแรงมากขึ้นเท่านั้น

^{๒๐} ขุ.อป.(ไทย) ๓๓/๒๕/๒๕-๒๗.

การใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจากยุคไทยแลนด์ ๑.๐ ถึงยุคปัจจุบันไทยแลนด์ ๔.๐ ภาพวิถีชีวิตเก่า ๆ ของชีวิตคนไทยในชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมไทยชนบทที่คนหนุ่มสาวต้องเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ปล่อยลูกให้เป็นภาระการเลี้ยงดูของพ่อแม่จากสังคมที่มีความพึ่งพาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมู่บ้าน ในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ล่าสัตว์ หรือเก็บของป่า ในการหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด และการแลกเปลี่ยนในชุมชนเป็นหลักนาน ๆ ครั้ง จึงจะเดินทางไกลเพื่อเข้าเมืองใหญ่ นำผลผลิตที่เหลือ ไปค้าขาย แลกเงินตราภายนอกมาเก็บสำรองไว้ ลักษณะสังคมเหล่านี้เลือนหายไปพร้อม ๆ กับนโยบายรัฐในการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเข้ามาของระบบเงินทุน เทคโนโลยีสมัยใหม่ และสถานการณ์ทางการเมืองอันเข้มข้นที่ปล้ำล้างวิถีชุมชนดั้งเดิมทิ้งไปก็บัดนี้^{๒๑}

จากสถานการณ์ที่กล่าวนี้ทำให้วิถีวัฒนธรรมของคนไทยได้เปลี่ยนไปจากชีวิตปกติที่ตื่นเช้ามาจะคอยเตรียมอาหารเพื่อรอใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกมารับอาหารบิณฑบาต แต่ต้องรีบทำภารกิจส่วนตัวให้แล้วเสร็จเพื่อให้ทันกับการทำงาน ความประณีตของอาหารบิณฑบาตก็น้อยลง ประเพณีในการถวายข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่สุกใหม่ก็หายไปในความเป็นสังคมเมืองการใส่บาตรจึงเป็นการซื้ออาหารจากร้านค้าที่เป็นอาหารที่แม่ค้าได้จัดเตรียมไว้ให้ เพียงแต่ซื้ออาหารที่เราต้องการแล้วนำมาใส่บาตรก็เป็นอันใช้ได้ จากการทำนาเพื่อการบริโภคในยุคเดิมปรับเปลี่ยนเป็นเพื่อการค้าขายเหลือขายจึงนำมาปรุงเป็นอาหารถวายพระ ผลไม้ตามฤดูกาลก็ทำนองเดียวกัน แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังเชื่อมั่นในเรื่องผลบุญที่ทำ ผลกรรมที่ได้ทำกันอยู่โดยเฉพาะตามชนบทชาวบ้านยังคงถือปิ่นโตไปร่วมถวายอาหารเช้า-เพล แต่ภิกษุสงฆ์สามเณร ถึงแม้เศรษฐกิจจะเป็นอย่างไรชาวพุทธก็ยังคงมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอยู่ต่อไป แต่ทุกวันนี้การทำบุญใส่บาตร ผู้ทำใส่บาตรบางคนอาจต้องคิดหนักมากขึ้นจากปัจจัยภาวะค่าครองชีพที่ถีบตัวรายได้ที่คงเดิม หรือเงินเท่าเดิม แต่ซื้อสินค้าได้น้อยลง สำหรับบางคนการทำบุญจึงเกือบจะกลายเป็นเรื่องไกลตัว ปกติแล้วเมื่อคนมีความสุขดีมักจะไม่ค่อยเข้าวัด แต่ยามใดที่เศรษฐกิจฝืดเคือง หรือเมื่อใดที่คนมีเรื่องทุกข์ร้อน นั้นแหละถึงจะเข้าวัดกัน นอกจากนี้ การที่คนจะเข้าวัดมากหรือน้อย ยังขึ้นอยู่กับช่วงที่เป็นเทศกาลสำคัญ ตรงกับวันอะไรด้วยการทำบุญตักบาตรสามารถเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนได้ โดยให้เหตุผลว่า ช่วยให้สบายใจขึ้น จิตใจสงบและไม่เครียดการทำบุญตักบาตรเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตนไม่ได้ เพราะสถานการณ์บ้านเมือง และเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อแรงเกินไป

^{๒๑} มณีนมัย ทองอยู่, การเพาะปลูกยางพาราและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, Asian Social Science, ๑๐ (๑๓), ๒๐๑๔, หน้า ๒๓๙.

ซึ่งในปัจจุบันนี้มีปรากฏการณ์ใหม่ที่สร้างความหนักใจและวิตกกังวลมากขึ้นแม้จะทำบุญตักบาตรแล้ว ก็ยังไม่ช่วยให้สบายใจขึ้น^{๒๒}

ข้อความที่กล่าวมาสามารถสรุปความได้ว่า วิถีวัฒนธรรมของคนไทยได้เปลี่ยนไปจากชีวิตปกติ ที่ตื่นเช้ามาจะคอยเตรียมอาหารเพื่อรอใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกมารับอาหารบิณฑบาต แต่ต้องรีบทำภารกิจส่วนตัวให้แล้วเสร็จเพื่อให้ทันกับการทำงาน ความประณีตของอาหารบิณฑบาตก็น้อยลง ประเพณีในการถวายข้าวใหม่ หรือผลไม้ที่สุกใหม่ก็หายไป ในความเป็นสังคมเมืองการใส่บาตรจึงเป็นการซื้ออาหารจากร้านค้าที่เป็นอาหารที่แม่ค้าได้จัดเตรียมไว้ให้เพียง แต่ซื้ออาหารที่เราต้องการแล้วนำมาใส่บาตรก็เป็นอันใช้ได้

บทวิเคราะห์การใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน

จากปัญหาการใส่บาตรของชาวพุทธไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้เห็นความจำเป็นบางอย่าง ที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตทั้งผู้ใส่บาตรและผู้รับการใส่บาตร ทั้งนี้ เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวิถีทางวัฒนธรรมทางสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผู้เขียนบทความจะนำเสนอเป็นประเด็น เพื่อหาความเหมาะสมของการใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบันดังนี้

๑) การใส่บาตรเพื่อรักษาพุทธประเพณีในพุทธกิจทั้ง ๔ ที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อเรื่องการใส่บาตรตามพุทธประเพณีนั้นเป็นพุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ถือเป็นวัตรปฏิบัติสืบต่อกันมาในข้อที่๑ที่ว่า ปุพฺพณฺเห ปิณฑฺพตถฺยจ เวลาคีเสตฺถิจฺฉินฺทพฺพตฺตํ เพื่อรับอาหารบิณฑบาตจากผู้มีจิตศรัทธาในใส่บาตร และการให้ทานพุทธประเพณีนี้ได้เป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีประเพณีนิยมในการทำบุญใส่บาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเช่น วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นต้น สังคมไทยจะนิยมในการทำบุญใส่บาตรในวันดังกล่าวมานี้เป็นกรณีพิเศษ นอกจากวันสำคัญทางพุทธศาสนาดังที่กล่าวมาแล้วสังคมไทยยังมีค่านิยมในการทำบุญใส่บาตรตามประเพณีไทยเช่น วันขึ้นปีใหม่ วันที่ ๑ มกราคม และวันสงกรานต์ ๑๓ - ๑๕ เมษายน ของทุกปี ยึดเป็นแนวปฏิบัติตามพุทธประเพณีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

๒) ปัญหาการใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน จากการนำเสนอการใส่บาตรของชาวพุทธไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้เห็นปัญหาในการใส่บาตรที่มีความแตกต่างกันทั้งที่ชาวพุทธไทยมีความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรที่เหมือนกันทุกยุคสมัยนั้นคือการทำบุญใส่บาตรเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้กับญาติผู้ล่วงลับไปจากโลกนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจให้กับตน

^{๒๒} ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพโพลล์), ๒๕๕๑.

ได้การได้ทำบุญใส่บาตรช่วยให้สบายใจ และจิตใจสงบแต่เมื่อสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดปัญหาในการทำบุญใส่บาตรขึ้นโดยผู้เขียนบทความของจำแนกประเด็นที่เป็นปัญหาดังนี้

๒.๑ ปัญหาจากความไม่สอดคล้องเรื่องเวลา จากวิถีวัฒนธรรมชาวพุทธไทยในยุคไทยแลนด์ ๑.๐ ยุคเกษตรกรรม สังคมไทยเป็นสังคมบวร(บ้าน วัด โรงเรียน) ที่พึ่งพาอาศัยมีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน วิถีชีวิตไม่มีความรีบร้อนเสร็จจากการทำอะไรไถ่หนักพากันทำนุบำรุงวัดวาศานาตอนเช้าจะร่วมใส่บาตรพระสงฆ์ที่ออกมาบิณฑบาตด้วยความพร้อมเพรียง มีอาหารอะไรที่หามาได้ส่วนดีที่สุดจะแบ่งเตรียมไว้เพื่อการใส่บาตร นี่เป็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมในยุคนั้น แต่เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ ๒.๐,๓.๐,และ๔.๐ ความเปลี่ยนแปลงทางวิถีวัฒนธรรมก็มีมากขึ้น สังคมไทยในชนบทมีการไหลบ่าของแรงงานคนหนุ่มสาวเข้าสู่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อหาเงินตามค่านิยมของทุนนิยม ทำให้การทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าอันเป็นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมหายไปเพราะเวลาเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจะตรงกับเวลาที่พระออกมาบิณฑบาตหรืออาจเป็นเวลานานหลังจากเลิกการทำงานในกะดึก จากปัญหาดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุทำให้คนทำบุญใส่บาตรลดน้อยลงไปด้วย แต่ความจริงความต้องการในการใส่บาตรอาจยังคงเท่าเดิมก็ได้แต่เพราะช่วงที่ไม่สอดคล้องกันจึงดูเหมือนจำนวนคนใส่บาตรลดน้อยลงในปัจจุบัน

๒.๒ ปัญหาจากค่าครองชีพที่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนของสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธไทยอย่างมากปัจจัยภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้นตามกระแสวัตถุนิยมแต่รายได้ประจำยังคงเดิม การจับจ่ายใช้สอยฝืดเคือง การจะซื้อของใส่บาตรจะต้องใช้เงินซื้อจากร้านค้า เพราะไม่มีเวลาในการหุงหาอาหารอย่างเดิมอีกแล้ว ดังนั้นคนจะซื้ออาหารใส่บาตรจึงต้องคิดหน้าคิดหลังอย่างรอบคอบ ถ้าจะทำบุญใส่บาตรจริงๆ จึงนิยมทำในวันสำคัญเช่นวันเกิดของตนเองและค่านิยมของคนไทยก็เปลี่ยนไปจากเมื่อก่อนต้องนั่งกินข้าวเข้าพร้อมหน้าพร้อมตากันก่อนแยกย้ายกันออกไปทำงานแต่ปัจจุบันจะนิยมดื่มกาแฟและของขบเคี้ยวแทนอาหารเช้าก่อนการทำงานจนเป็นปกตินิสัยไปแล้ว

๒.๓ ปัญหาจากการประพาศติศีลธรรมวินัยของพระสงฆ์จากปัญหาของพระสงฆ์ที่ตกเป็นข่าวตามสื่อทีวีในปัจจุบันทำให้ค่านิยมในการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธไทยลดน้อยลงไปด้วย แต่นั่นก็เป็นเพียงส่วนน้อยเพราะชาวพุทธไทยจะเข้าใจบริบทพระสงฆ์ไทยดีจะให้ความเคารพเป็นประหนึ่งลูกหลานของตนที่สามารถทำผิดได้เพราะยังเป็นปุถุชนแต่ถูกสังคมกำหนดบทบาทให้สูงเด่นเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใส

๓. รูปแบบการใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวพุทธไทยจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขหลายประการ เช่น

ความไม่สอดคล้องเรื่องของเวลาในการบิณฑบาตของพระสงฆ์และผู้จะใส่บาตร และถูกปัญหาจากค่าครองชีพบีบคั้นให้ต้องมีความระมัดระวังในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเรื่องการทำบุญใส่บาตร เป็นเรื่องที่สามารถเลือกที่จะไม่ทำก็ได้ จากประเด็นดังกล่าวนี้ผู้เขียนบทความจะนำวิธีการทำบุญใส่บาตรในแนวใหม่และเหมาะสมต่อชาวพุทธไทยในยุคปัจจุบันดังนี้

๓.๑ การจ้างร้านอาหารเพื่อทำหน้าที่แทน ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้วิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธไทยห่างหายไปจากการทำบุญตักบาตรแบบถูกต้องตามประเพณีเพราะการทำงานประจำที่ต้องเข้าทำในเวลาทีสถานประกอบการกำหนดจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถจะทำบุญได้ในเวลาปกติแต่การได้ทำบุญตักบาตรเป็นการถวายกำลังแก่พระภิกษุในการสืบอายุพระพุทธศาสนา ถ้าญาติโยมใส่บาตร พระก็จะมีอาหารมาบำรุงหล่อเลี้ยงร่างกายให้มีกำลังในการบำเพ็ญสมณธรรมและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาต่อไป ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ผู้เขียนบทความจึงขอเสนอว่า เมื่อชาวพุทธไทยมีเวลาจำกัดหรือมีข้อจำกัดในด้านเวลาของการทำบุญใส่บาตรตามปกติ วิธีการหนึ่งที่น่าจะเป็นการแก้ปัญหาได้คือการจ้างร้านอาหารที่ใกล้วัดเพื่อทำอาหารแล้วนำไปถวายพระแทนเรา เวลาที่รับพรก็เปิดโทรศัพท์รับพรแม้ว่าจะไม่ถูกต้องนักแต่ก็การเป็นบุญการเทคโนโลยีกับการทำบุญได้อย่างเหมาะสม และบุญก็จะเกิดแก่ผู้ได้ถวายเพราะประกอบด้วยเจตนาทั้ง ๓ วาระ

๓.๒ การถวายปัจจัยเพื่อเป็นกองทุนภัตตาหารเช้าและเพล ข้อนี้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการช่วยให้ชาวพุทธไทยที่มีข้อจำกัดในด้านเวลาของการทำบุญใส่บาตร ก็ถวายเป็นปัจจัยเข้ากองทุนภัตตาหารของวัด หรือถ้าจะให้ถูกตามหลักพระวินัยจริงๆ ให้ถวายเป็นใบปวารณาว่าเรามีความประสงค์จะถวายปัจจัยเป็นจำนวนเงินเท่าไรเพื่อสมทบเป็นกองทุนภัตตาหารของพระภิกษุสามเณรในอาวาสแห่งนี้ การกระทำดังกล่าวนี้ถือได้เป็นการแก้ปัญหาเรื่องข้อจำกัดด้านเวลาที่มีจัดในการทำบุญตักบาตรของชาวพุทธไทยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีซึ่งหลายคนก็ถือปฏิบัติมาแล้ว

๓.๓ การรักษาความถูกต้องตามพระธรรมวินัยจากข้อเสนอทั้ง ๒ วิธีข้างต้นนั้น ต้องเป็นไปเพื่อความถูกต้องตามพระธรรมวินัยการบิณฑบาตเป็นนิสัยที่พระสงฆ์ต้องกระทำอย่างเนื่องนิตย์และเป็นหนึ่งในพุทธกิจที่พระพุทธเจ้าถือปฏิบัติเป็นพุทธประเพณี แม้วิถีชีวิตของชาวไทยพุทธในปัจจุบันจะเปลี่ยนไปอย่างไรญาติโยมจะมีเวลาใส่บาตรหรือไม่อย่างไร พระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่ออกบิณฑบาตและฉันอาหารตามกรอบเวลาที่พระวินัยกำหนด จะไม่อนุวัตไปตามวิถีวัฒนธรรมของชาวบ้านต้องรักษาพุทธประเพณีไว้อย่างเคร่งครัด ในปัจจุบันการออกบิณฑบาตไม่ได้มุ่งเน้นแต่เรื่องอาหารจากการใส่บาตรของญาติโยมอย่างเดียว การออกบิณฑบาตยังเป็นไปเพื่อการถามไถ่ถึงทุกข์สุขของญาติโยมด้วย และผู้ถวายอาหารบิณฑบาตจะต้องคำนึงถึงสิ่งที่ไม่ควรและไม่ควรถวายตามหลักพระวินัยด้วย อีกประการหนึ่งปัจจัยที่ผู้มีจิตศรัทธานำมาถวายไว้เป็นกองภัตตาหารแก่พระสงฆ์ในวัดต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้ถูกต้องโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้อย่างตรงไปตรงมา

สรุป

จากบทความนี้ทำให้เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมมีผลกระทบทำให้วิถีชีวิตคนในสังคมไทยเปลี่ยนไปจากความเป็นสังคมปฐมนิกายกลายเป็นพหุสังคมและพหุวัฒนธรรมทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิม ภาพวิถีชีวิตเก่า ๆ ของสังคมไทยหายไป ส่งผลกระทบถึงวิธีการทำบุญใส่บาตรของชาวไทยพุทธในปัจจุบันไปด้วยเพราะการทำบุญใส่บาตรนี้ถือกันว่าเป็นประเพณีเพื่อการสร้างกุศลและเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วโดยเชื่อกันว่า อาหารที่ถวายไปนั้นจะส่งถึงญาติผู้ล่วงลับด้วยเช่นกันซึ่งผู้ทำบุญใส่บาตรจะได้รับอานิสงส์ ดังนี้ (๑) เป็นที่รักของผู้คนทั้งหลาย (๒) คนดีมีปัญญาย่อมชอบคบค้าสมาคมด้วย (๓) มีชื่อเสียงที่ดั่งาม (๔) เป็นผู้ไม่ห่างไกลธรรม และ (๕) เมื่อตายแล้วย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ และถือว่าการทำบุญใส่บาตรเป็นพุทธประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ครั้งพุทธกาลในการทำบุญใส่บาตรของชาวไทยพุทธทั้งในอดีตและปัจจุบัน แม้ว่าจะมีความไม่สอดคล้องเรื่องเวลาของการทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าเพราะความเปลี่ยนของวิถีสังคม แต่ในการทำบุญใส่บาตรนั้นจะบุญมากหรือไม่ต้องประกอบด้วยเจตนาทั้ง ๓ กาล คือ (๑) ปุพพเจตนา หมายถึง เจตนา ก่อนที่จะทำทาน (๒) มุญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้ (๓) อปราปรเจตนา หมายถึง เจตนา หลังจากที่ได้ให้ทานแล้ว ผู้ทำบุญใส่บาตรต้องรักษาความบริสุทธิ์ของเจตนาทั้ง ๓ กาลนี้ไว้ให้ดี ผลของการกระทำจึงจะมีผลานิสงส์มาก

จากการที่ได้นำเสนอวิธีการทำบุญใส่บาตรที่เหมาะสมของชาวไทยพุทธในปัจจุบันที่มีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม เป็นผลกระทบถึงการทำบุญใส่บาตรตามวิถีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาด้วยสาเหตุของข้อจำกัดด้านเวลาของการทำบุญใส่บาตรแต่เมื่อมีจิตศรัทธาที่จะทำจริง ๆ ก็สามารถทำได้ตามที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ เพราะถ้าจะให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่ออนุวัติตามความเปลี่ยนแปลงของวิถีสังคมคงเป็นไปได้จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักพระธรรมวินัยและพุทธประเพณีที่ดั่งามเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

คณาจารย์เสียงเชียง. พุทธประวัติฉบับมาตรฐาน น.ธ.ตรี. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๔๗.
 ดิน ปรัชญาพุทธ. การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. ๒๕๕๕.
 เนตรชนก เจริญสุข. การทำบุญตักบาตร. จุลสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์. สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ฉบับที่ ๑ ปี ๒๕๕๗, ประจำเดือนธันวาคม, ๒๕๕๗.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์
ชุดคำวัด**. วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพ-
มหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. **คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พุทธทาสภิกขุ. **อสังขารสังคายนามูลนิธิ : ฟ้าสาบทางมรดกที่ขอฝากไว้**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพ-
มหานคร : ธรรมทานมูลนิธิ และสนพ.สุภาพใจ, ๒๕๔๐.

มณีมัย ทองอยู่. **การเพาะปลูกยางพาราและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย**, oAsian Social Science, ๑๐ (๑๓), ๒๐๑๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพ-
มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วิเชียร มีผลกิจ และกิจสุรีย์ มีผลกิจ. รวบรวมและเรียบเรียง. **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**. กรุงเทพ-
มหานคร : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๓.

วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา. **การทำบุญตักบาตร**. แหล่งบริการวิชาการและแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ วสส.ยะลา, ๒๕๕๖.

ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ(กรุงเทพโพลล์). **การทำบุญของคนไทยในสภาวะปัจจุบัน (รายงาน
การทำโพลล์ ๑๒-๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑)**, ๒๕๕๑.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **อานิสงส์ของการใส่บาตร**. เอกสารออนไลน์ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๑.)